

děť

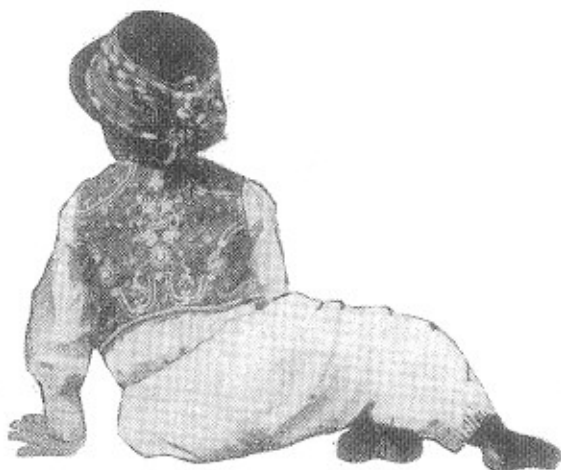
a tradice lidové kultury

K vydání připravil Václav Frolec
Autoři fotografií

Vladimír Baláč, Ján Boďa, Ferdinand Bučina, Ján Dérer, Václav Frolec,
Igor Grossmann, Ladislav Chvalkovský, Magdaléna Kaňová, Miroslav Myška,
Ivan Nováček, Jaroslav Pacovský, národní umělec Karel Plicka, Jiří Pražák
a Emil Stráňai

Grafická úprava, přebal a vazba Viktor Šafář
Vydalo nakladatelství Blok v Brně roku 1980 jako svou 720. publikaci
Edice Lidová kultura a současnost, svazek 6. Řídí Václav Frolec
Odpovědný redaktor Karel Blažek. Technický redaktor Jan Stavinoha

Vytiskl Tisk, knižní výroba, n. p., Brno, závod 2
AA 17,46 textu, ilustrací 5,48, VA 23,29
Stran textu 184, obr. příloh 48. Tematická skupina 02/43.
První vydání. Náklad 1700 výtisků
508/21,85.7
47-015-80
Cena 26 Kčs

OBSAH
СОДЕРЖАНИЕ
INHALT
CONTENS
TABLE DES MATIÈRES

OBSAH

Předmluva (<i>Václav Frolec</i>)	11
<i>Ladislav Gavlík</i> : Dítě a tradice lidové kultury	17
<i>Hannah Laudová</i> : Využívání folklóru k stabilizaci mezigeneračních vztahů v procesu kulturního rozvoje	23
<i>Libuše Volbrachtová</i> : Folklor v současném životě dítěte a jeho význam pro utváření etického a estetického nazírání	28
<i>Věra Mišurcová</i> : Funkce dětského folklóru v estetické výchově nejmenších	33
<i>Alexander Mózi</i> : Deti a ľudová pieseň	38
<i>Oldřich Sirovátka</i> : Folklor v dětské literatuře	43
<i>Bobustav Beneš</i> : Folklor a divadelní hry pro děti	49
<i>Klaus Krähner</i> : K některým problémům užití lidové kultury a lidového umění ve výchovném procesu a v kulturním životě dětí (na příkladu loutkových her v Německé demokratické republice)	55
<i>Vanda Vrllová</i> : Tradiční lidové léčení dětí v severozápadních Karpatech	59
<i>Jaroslava Langrová</i> : Problémy mezigeneračního předávání kulturních informací v tradičním venkovském prostředí na přelomu 19. a 20. století	66
<i>Vladimír Scheufler - Jaroslava Scheuflerová</i> : Dětské hry a zábavy v Praze ve druhé polovině 19. století podle zpráv denního tisku	72
<i>Václav Frolec</i> : Formování kolektivu dětí v nových částech obcí	78
<i>Jan Krist</i> : K otázce vnitřní struktury vesnických dětských kolektivů	84
<i>Věra Šepláková</i> : Děti jako sociální skupina v prostředí brněnské dělnické kolonie	88
<i>Peter Salner</i> : Vplyv detí na vzťahy medzi dospelými členmi rodiny	93
<i>Vanda Jirikovská</i> : Dítě v rodině. Dotazníková akce Národopisné společnosti československé	97
<i>Pavel Popelka</i> : Současný stav dětských jarních obyčejů a jejich místo v životě vesnice na Uherskobrodsku	100
<i>Jana Pospíšilová</i> : Současné zvykoslovné tradice v životě dětí	106
<i>Stelinka Popová</i> : Nynější tvářnost tradičních zimních zvyků v Rumunsku. Dětský repertoár	110
<i>Antonín Satke</i> : Prozaický folklór v současném zákovském prostředí	116
<i>Olga Hrabalová</i> : Tradiční formy dětského folklóru a možnosti jejich uplatnění v současné společnosti	123
<i>Lia Ryslavá</i> : Pohádka v povědomí malého čtenáře	127

*Háj, háj, zelený máj,
poj, lietko, němeškaj.
Nědajce nám duho stác,
nové lietko,*

*budzeme vám sceny drac,
okjénečka vybíjac,
háj, zelený máj.*

Také ony za zpěv pod okny dostávaly výslužku.

Pro oba popisované obyčeje (obchůzka s jarní figurínou smrti a jarním stromkem) je příznačné, že jsou spojeny s obdarováním obřadníků. Z popisu jednotlivých forem obyčejů i z textů koled vyplývá, že obdarování bylo vedle původní magické funkce obyčejně jedním z dominantních prvků a že vlastně přežilo až do současnosti. V minulosti tak obyčej plnil i důležitou sociální funkci. Po obchůzce často chodily především děti z nejhudších rodin. Tomuto původnímu sociálnímu aspektu obyčejně nasvědčuje i příčina zániku obchůzky s létečkem ve Vlčnově. Po druhé světové válce zde rodiče svým dětem obchůzku zakazovali z obavy před pomluvami, že jejich děti chodí po žebrotě.

Doposud se však obchůzky s Mařenou, Markem a jarním stromkem udržely v lokalitách Drslavice, Lhotka, Veletiny, Hradčovice, Nivnice a Bánov. I když ve všech případech má obdarování dosud význam, obyčeje jsou v oblibě především pro svou zábavnou formu i vzpomenué prvky etické a estetické.

Spousta obyčejů se vázala i k velikonočnímu týdnu, kdy se všechno připravovalo k oslavě velikonoce. K dětským velikonočním obyčejům patřily zejména obchůzky chlapců s řehtačkami, které se konaly od Zeleného čtvrtku do Vzkříšení na Bílou sobotu. Dodnes se tento obyčej vykonává v obcích Prackice, Havříce a Bzová. Používá se několik druhů řehtaček, zejména pojízdné hrkače, dále klepače opatřené jedním i více dřevěnými kladivý a valchy – hrkače poháněné klikou. Velikonoční hrkání má svůj pevný řád, jsou přesně určeny trasy, kudy chlapci půjdou a samo hrkání se provádí třikrát denně – ráno, v poledne a večer. Přesnou organizaci mají zvláště chlapci ve Bzové. Hrkání se u nich považuje za velkou čest. Protože se při hrkání vyklepávají různé rytmy, chlapci se chodívají už nejméně měsíc před velikonoce učít do lesa klepání do taktu. Bývá jich vždy 11, jsou rozděleni na starší a mladší a v době hrkání spí spolu, starší však odděleně od mladších. Místo noclehu starších se tají. Mladší mají za úkol starší vypátrat a ráno vzbudit. Jestliže se jim to nepodaří, dostanou z peněz vybraných za hrkání pokutu. Obyvatelé obce se zájmem sledují celé popisované dění, a jak už jsme vzpomenuli, za hrkání pak chlapce finančně odmění.

Vyvrcholením současných dětských jarních obyčejů je velikonoční pomlázka konaná na velikonoční pondělí. Spontánně se udržuje ve všech vesnicích Uherskobrodská, vyjma obcí, kde chodí chlapci na Smrtnou neděli s Markem.

Hlavním prvkem obchůzky je mrskání pruty, což mělo podle lidového rčení zabránit „oprašivění“. Mrskání se nejčastěji provádí proutěnými korbáči spletenými ponejvíce z osmi prutů, nověji také jalovcem. Menší chlapci chodí po pomlázce osamoceně nebo se svými rodiči a navštěvují pouze své příbuzné a sousedy, větší chlapci (z osmých a devátých tříd) už chodí společně a převážně jen po svých vrstevnicích. Chlapci při pomlázce šlehají nejen děvčata, ale vůbec všechny ženy v domě. Za šlehání dostávají malí chlapci vejce, peníze a cukroví, větší jsou pohoštěni a děvčata jim přiváží na korbáč pentličku. Starší chlapci chodí po pomlázce ve svátečním civilním oblečení, chlapce předškolního věku někdy rodiče oblékají do kroje.

Velikonoce mají na Uherskobrodsku doposud významné místo v cyklu výročních svátků. Jsou jednou z mála příležitostí, kdy se sjíždějí celé rodiny a kdy prudce narůstá i počet společenských kontaktů tím, že se lidé vzájemně navštěvují v rámci obyčejů velikonoční pomlázky.

Velikonoční pomlážkou končí vůbec nejrozsáhlejší a dnes už vlastně také je-